

INCIPIT.

LIBER PROVERBIORUM,

Hebraice dictus

MASLOTH.

- [Cap. I.] Ad sciendam sapientiam et disciplinam ; **A** Ego quoque in interitu vestro ridebo, ad intelligenda verba prudentiæ : et subsannabo, cum vobis quod timebatis, advenit.
- Et suscipiendam eruditionem doctrinæ, justitiam et iudicium et æquitatem.
- Ut detur parvulis astutia, adolescenti scientia et intellectus.
- Audiens sapiens sapientior erit, et intelligens gubernacula possidebit.
- Animadvertet parabolam et interpretationem, verba sapientium et ænigmata eorum.
- Timor Domini principium scientiæ¹ : sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.
- Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ, Ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo.
- Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas² :
- Si dixerint, veni nobiscum, insidiamur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra.
- Deglutiamus eum sicut infernus viventem, et integrum quasi descendentem in lacum.
- Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis.
- Sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum.
- Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum.
- Pedes enim illorum ad malum currunt, et festinant, ut effundant sanguinem.
- Frustra autem jacitur rete ante oculos pennatorum.
- Ipsi quoque [Al. Ipsique] contra sanguinem suum insidiantur, et moliuntur fraudes contra animas suas.
- Sic semitæ omnis avari, animas possidentium rapiunt.
- Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam :
- In capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens :
- Usquequo, parvuli, diligilis infantiam, et stuti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient, et imprudentes odibunt scientiam ?
- Convertimini ad correptionem meam : en proferam vobis spiritum meum, et ostendam verba mea.
- Quia vocavi, et renuistis : extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret.
- Despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis.
- B** [Cap. II.] Fili mi, si susceperis sermones meos, et mandata mea absconderis penes te : Ut audiat sapientiam auris tua : inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.
- Si enim sapientiam invocaveris, et inclinaveris cor tuum prudentiæ :
- Si quæsieris ea quæi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam :
- Tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies :
- Quia Dominus dat sapientiam : et ex ore ejus scientia, et prudentia, Custodiet rectorum salutem, et proteget gradientes simpliciter.
- Servans semitas justitiæ, et vias sanctorum custodiens.
- Tunc intelliges justitiam, et iudicium, et æquitatem, et omnem semitam bonam.
- Si intraverit sapientia cor tuum, et scientia animæ tuæ placuerit :
- C** Consilium custodiet te, et prudentia servabit te, ut eruaris a via mala, ab homine, qui perversa loquitur.
- Qui relinquunt iter rectum, et ambulant per vias tenebrosas :
- Qui lætantur cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis :
- Quorum viæ perversæ, et infames gressus eorum.
- Ut eruaris a muliere aliena, et ab extranea, quæ mollit sermones suos :
- Et relinquit ducem pubertatis suæ, et pacti Dei sui oblita est.
- Inclinata est enim ad mortem domus ejus,

¹ Aliquot mss. etiam apud Martian. juxta Vulgatam sapientiæ : mox vero alii disciplinam pro doctrinam legunt.

² Addunt omnes mss., præter Colbertinum num. 158 et San-Germanansem num. 15, pronomen *eis*,

ne acquiescas ei, Sed abest in Hebræo, ac facile subauditur in hac sententia. MART.

³ In uno apud nos ms. *Eversio* legitur, in Hebræo est *בשורת*, quod *aversionem*, sive *recessionem*, in malam continuo partem sonat.

et ad inferos semitæ ipsius.
 Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur,
 nec apprehendent semitas vitæ.
 Ut ambules in via bona :
 et calles justorum custodias.
 Qui enim recti sunt, habitabunt in terra,
 et simplices permanebunt in ea.
 Impii vero de terra perdentur :
 et qui inique agunt, auferuntur ex ea.
 [Cap. III.] Fili mi, ne obliviscaris legis meæ, et
 præcepta mea custodiat cor tuum.
 Longitudinem enim dierum, et annos vitæ,
 et pacem apponent tibi.
 Misericordia et veritas non te deserant,
 circumda eas gutturi tuo.
 et describe in tabulis cordis tui :
 Et invenies gratiam, et disciplinam bonam,
 coram Deo et hominibus.
 Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo,
 et ne innitaris prudentiæ tuæ.
 In omnibus viis tuis cogita illum,
 et ipse diriget gressus tuos.
 Ne sis sapiens apud te ipsum :
 time Dominum, et recede a malo :
 Sanitas quippe erit umbilico tuo.
 et irrigatio ossium tuorum.
 Honora Dominum de tua substantia,
 et de primitiis omnium frugum tuarum :
 Et implebuntur horrea tua saturitate,
 et vinotorcularia tua redundabunt.
 Disciplinam Domini, fili mi, ne abicias,
 nec deficias cum ab eo corripis :
 Quem enim diligit Dominus, corripit :
 et quasi pater in filio complacet sibi.
 Beatus homo, qui invenit sapientiam,
 et cui affluit prudentia :
 Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti,
 et auro primo et purissimo fructus ejus¹ :
 Pretiosior est cunctis opibus :
 et omnia, quæ desiderantur, huic non valent
 comparari.
 Longitudo dierum in dextera ejus,
 in sinistra illius divitiæ, et gloria.
 Viæ ejus viæ pulchræ
 et omnes semitæ illius pacificæ.
 Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam :
 et qui tenuerint eam, beatus.
 Dominus sapientia fundavit terram,
 stabilivit cælo prudentia.
 Sapientia illius eruperunt abyssi,
 et nubes rore concresecunt.
 Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis :
 Custodi legem atque consilium :
 Et erit vita animæ tuæ,
 et gratia faucibus tuis.
 Tunc ambulabis fiducialiter in via tua,
 et pes tuus non impinget.
 Si dormieris, non timebis :
 quiesces, et suavis erit somnus tuus.
 Ne paveas repentino terrore,
 et irruentes tibi potentias impiorum.
 Dominus enim erit in latere tuo,
 et custodiet pedem tuum, ne capiaris.
 Noli prohibere benefacere eum qui potest :
 si vales, et ipse benefac.
 Ne dicas amico tuo : Vade, et revertere :
 cras dabo tibi, cum statim possis dare.
 Ne moliaris amico tuo malum,

A cum ille in te habeat fiduciam.
 Ne contendas adversus hominem frustra,
 cum ipse tibi nihil mali fecerit.
 Ne æmuleris hominem injustum,
 nec imiteris vias ejus :
 Quia abominatio Domini est omnis illusor,
 et cum simplicibus sermocinatio ejus.
 Egestas a domino in domo impii :
 tabernacula autem justorum benedicentur.
 Illusores ipse deludet,
 et mansuetis dabit gratiam.
 Gloriam sapientes possidebunt :
 stultorum exaltatio², ignominia.
 [Cap. V.] Audite, filii, disciplinam patris,
 et attendite, ut sciatis prudentiam.
 Donum bonum tribuam vobis,
 legem meam ne derelinquatis.
 Nam et ego filius fui patris mei.
 tenullus, et unigenitus coram matre mea :
B Et docebat me, atque dicebat :
 Suscipiat verba mea cor tuum,
 custodi præcepta mea, et vives.
 Posside sapientiam, posside prudentiam :
 ne obliviscaris, neque declines a verbis oris mei.
 Ne dimittas eam, et custodiet te :
 dilige eam, et servabit te.
 Principium sapientiæ posside sapientiam,
 et in omni possessione tua acquire prudentiam :
 Arripe illam, et exaltabit te.
 glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus :
 dabit capiti tuo augmenta gratiarum,
 et corona inclyta proteget te.
 Audi, fili mi, et suscipe verba mea,
 ut multiplicentur tibi anni vitæ.
 Viam sapientiæ monstrabo tibi,
 ducam te per semitas æquitatis.
 Quas cum ingressus fueris, non actabuntur gres-
 sus tui, et currens non habebis offendiculum.
C Tene disciplinam, ne dimittas eam :
 custodi illam, quia ipsa est vita tua.
 Ne delecteris semitis impiorum,
 nec tibi placeat malorum via.
 Fuge ab ea, nec transeas per illam
 declina, et desere eam.
 Non enim dormiunt nisi malefecerint :
 et rapitur somnus ab eis nisi supplantaverint.
 Comedunt panem impietatis,
 et vinum iniquitatis bibunt.
 Justorum autem semita quasi lux splendens
 procedit, et crescit usque ad perfectam diem.
 Via impiorum tenebrosa :
 nesciunt ubi corruant.
 Fili mi, ausculta sermones meos,
 et ad eloquia mea inclina aurem tuam.
 Ne recedant ab oculis tuis,
 custodi ea in medio cordis tui :
 Vita enim sunt inventibus ea,
 et universæ carni sanitas.
D Omni custodia conserva cor tuum,
 quia ex ipso vita procedit :
 Remove a te os pravum
 et detrebentia labia sint procul a te.
 Oculi tui recta videant,
 et palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.
 Dirige semitam pedibus tuis,
 et omnes viæ tuæ stabilientur.
 Ne declines ad dexteram, et ad sinistram :
 averte pedem tuum a malo.

¹ Cannonem hic Memmianum Hebræo consentaneum secuti sumus. Canon Carcassonensis et m. s. Corbeiensis num. 14 habebant prima manu, et auro primo fructus ejus, sine purissimo, quam lectionem adhuc retinent mss. San-Gem. num. 15. Cæteri cum editis legunt, et auri primi et purissimi, etc. MART.

— Propius ad Vulgatam lectionem, sub alia tamen interpunctione lectum olim a Rabbano aliquo aliis, *Melior est acquisitio ejus negotiationis argenti et auri : primi et purissimi fructus ejus.*

² Pro exaltatione, in mss. corrupte legitur *exaltatio* : nam in Hebræo scriptum est *עֲלִיָּה*, quod exaltationem significat. MART.

Vias enim, quæ a dextris sunt, novit Dominus ;
 perversæ vero sunt quæ a sinistris sunt.
 Ipse autem rectos faciet cursus tuos,
 itinera autem tua in pace producet.
 [Cap. V.] Fili mi, attende ad sapientiam meam.
 et prudentiæ meæ inclina aurem tuam,
 Ut custodias cogitationes,
 et disciplinam labia tua conservent.
¹ Favus enim distillans labia meretricis,
 et nitidius oleo guttur ejus :
 Novissima autem illius amara quasi absinthium,
 et acuta quasi gladius biceps.
 Pedes ejus descendunt in mortem.
 et ad inferos gressus illius penetrant.
 Per semitam vitæ non ambulant,
 vagi sunt gressus ejus, et investigabiles ².
 Nunc ergo, fili, audi me,
 et ne recedas a verbis oris mei.
 Longe fac ab ea viam tuam,
 et ne appropinques foribus domus ejus.
 Ne des alienis honorem tuum,
 et annos tuos crudeli.
 Ne forte impleantur extranei viribus tuis,
 et labores tui sint in domo aliena :
 Et gemas in novissimis,
 Quando consumpseris carnes tuas, et corpus
 tuum.
 Et dicas : Cur detestatus sum disciplinam,
 et increpationibus non acquievit cor meum,
 Nec audiivi vocem docentium me,
 et magistris non inclinavi aurem meam :
 Pene fui in omni malo,
 in medio Ecclesiæ et synagogæ.
 Bibe aquam de cisterna tua,
 et fluentia putei tui :
 Deriventur fontes tui foras,
 et in plateis aquas tuas divide.
 Habeto eas solus,
 nec sint alieni participes tui.
 Sit vena tua benedicta,
 et lætare [Al. lactare] cum muliere adolescentiæ
 tuæ :
 Cervæ charrissima, et gratissimus hinnulus.
 Ubra ejus inebrient te omni tempore,

¹ Indicat marginalis iste obelus additamentum quoddam e LXX Interpretibus translatum in Vulgatam Latinam editionem, uti nunc legimus : *Ne attendas fallaciæ mulieris*. Quæ verba absunt in Hebræo in exemplaribus canonis. Heraicæ veritatis, et in omnibus antiquis mss. codicibus : neque hujus additamenti meminit Speculum S. Augustini ad Hieronymianam ex Hebræo translationem concinnatum. At in id genus additamentorum, quæ obelis a nobis indicantur curiosius attendentes, veram eorum deprehendimus originem in antiquo anonymo scriptore, qui sequentem attextuit admonitionem ad finem præfationis in libros Salomonis, editæ ab Hieronymo cum hæc volumina primum recensuit ad Græcos codices LXX Translatorum, obelis et astericis opus omne distinguens : « Ideo et de Hebræo, inquit, anonymus noster, Præfatiuncula utraque in hoc libro præmissa est : quia nonnulla de Græco ob illuminationem sensus, et legentis ædificationem vel inserta Hebraicæ translationi, vel extrinsecus juncta sunt. Et ideo qui legis semper peregrini memento. » Hæc quidem ille quisquis fuerit, sive scholiastes Canonis Hebraicæ veritatis, sive alius ejusdem ætatis scriptor. Quæcumque igitur lectorem admonuit, posita reperiuntur in Canone Memmiano ante octingentos annos descripto : nam ambæ Hieronymi Præfatiunculæ (hoc est, et prima quam præmiserat ad suam versionem ex LXX Interpretibus, et posterior edita cum translatione Hebraica) initio librorum Salomonis in codice leguntur cum admonitione ejusdem

A in amore ejus delectare jugiter.
 Quare seduceris, fili mi, ab aliena,
 et foveris in sinu alterius ?
 Respicit Dominus vias hominis,
 et omnes gressus ejus considerat.
 Iniquitates suæ capiunt impium,
 et funibus peccatorum suorum constringitur.
 Ipse morietur, quia non habuit disciplinam,
 et in multitudine stultitiæ suæ decipietur.
 [Cap. VI.] Fili mi, si sponderis pro amico tuo,
 defixisti apud extraneum manum tuam ;
 ilaqueatus es verbis oris tui,
 et captus propriis sermonibus.
 Fac ergo quod dico, fili mi, et temetipsum libera :
 quia incidisti in manum proximi tui.
 Discurre, festina, suscita amicum tuum :
 Ne dederis somnum oculis tuis,
 nec dormitent palpebræ tuæ.
 Eruere quasi damula de manu,
 et quasi avis de insidiis aucupis.
B Vade ad formicam, o piger,
 et considera vias ejus, et disce sapientiam ;
 Quæ cum non habeat ducem,
 nec præceptorem, nec principem
 Parat æstate cibum sibi,
 et congregat in messe quod comedat,
 Usquequo, piger, dormies ?
 quando consurges e somno tuo ?
 Paululum dormies, paululum dormitabis,
 paululum conseres manus, ut dormias :
 Et veniet tibi quasi viator, egestas,
 et pauperis quasi vir armatus ².
 Homo apostata, vir inutilis,
 graditur ore perverso,
 Annuit oculis, terit pede,
 digito loquitur,
 Pravo corde machinatur malum,
 et in omni tempore jurgia seminat.
C Huic extemplo veniet perditio sua,
 et subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.
 Sex sunt, quæ odit Dominus,
 et septimum detestatur anima ejus :
 Oculos sublimes, linguam mendacem,

anonymi attexta ad calcem prioris præfationis. Deinde nonnullam partem additarum sententiarum in corpore positam retinet ; cætera e regione ad marginem representat ; ita ut diceret Memmianum codicem eum esse in quo primum auctor hanc e Græco admissionem inseruit in translationem Hebraicam. Non sic canon Carcassonensis, cujus exscriptor omnia additamenta, uno vel duobus exceptis, transtulit in sacrum contextum. Cæteri mss. codices omittunt isthæc adscititia, vel extrinsecus reponunt ad margines : unde idem accidisse in libro Proverborum manifestum est, quod in libris Regum supra monuimus ad cap. v. Huc ergo amandari se patietur studiosus lector. Porro præfatio Hieronymi, ad cujus calcem anonymus suam admonitionem attextuit, typis excusa habetur cum notis in fine primæ hujus Bibliothecæ. MART.

² Pro *investigabiles*, ut alibi interpretatur a *vestigo* verbo.

³ Canon Memmianus sententiam quam in Vulgata Latina addita monet obelus noster, intra contextum retinet hoc loco ; Canon vero Carcassonensis extrinsecus in ora inferioris codicis. MART.

— Alterum hocce additamentum in Vulgata, *Si autem impiger fueris, veniet ut fons messis tua, et egestas longe fugiet a te*, ex Græco τὼν LXX depromptum, a Rabbano quoque legitur, qui tamen pleraque ejusmodi alia non novit : Hieronymiani autem vetustiores sinceri codices, juxta Hebræi textus fidem plane nesciunt.

manus effundentes innoxium sanguinem :
 Cor machinans cogitationes pessimas,
 pedes veloces ad currendum in malum ;
 Proferentem mendacia testem fallacem,
 et eum qui seminat inter fratres discordias.
 Conserva, fili mi, præcepta patris tui,
 et ne dimittas legem matris tuæ.
 Liga ea in corde tuo jugiter,
 et circunda gutturi tuo.
 Cum ambulaveris, gradientur tecum :
 cum dormieris, custodiant te ;
 et evigilans loquere cum eis.
 Quia mandatum lucerna est,
 et lex lux,
 et via vitæ increpatio disciplinæ :
 Ut custodiant te a muliere mala,
 et a blanda lingua extraneæ.
 Non concupiscat pluchritudinem ejus cor tuum.
 nec capiaris nutibus illius.
 Pretium enim scorti vix unius est panis :
 mulier autem viri pretiosam animam capit.
 Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo,
 ut vestimenta illius non ardeant ?
 Aut ambulare super prunas,
 ut non comburantur plantæ ejus ?
 Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui,
 non erit immundus cum tetigerit eam,
 Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit :
 furatur enim, ut esurientem impleat animam :
 Deprehensus quoque reddet septuplum,
 et omnem substantiam domus suæ tradet.
 Qui autem adulter est,
 propter cordis inopiam perdet animam suam :
 Turpitudinem et ignominiam congregat sibi,
 et opproprium illius non delebitur :
 Quia zelus et furor viri
 non parcat in die vindictæ,
 nec acquiescet cujusquam precibus.
 nec suscipiet pro redemptione dona plurima.
 [Cap. VII.] Fili mi, custodi sermones meos,
 et præcepta mea reconde tibi.
 Fili, serva mandata mea, et vives :
 et legem meam quasi pupillam oculi tui.
 Liga eam in digitis tuis,
 scribe illam in tabulis cordis tui .
 Dic sapientiæ, soror mea es,
 et prudentiam voca amicam tuam :
 Ut custodiat te a muliere extranea,
 et ab aliena, quæ verba sua dulcia facit.
 De fenestra enim domus meæ
 per cancellos prospexi :
 Et video parvulos,
 considero recordem juvenem,
 Qui transit in platea juxta augulum,
 et prope viam domus illius graditur :
 In obscuro, advesperascente die,
 in noctis tenebris, et caligine.
 Et ecce occurrit illi mulier,
 ornata meretricio præparata ad capiendas animas
 Garrula et vaga, quietis impatiens,
 nec valens in domo consistere pedibus suis :
 Nunc foris, nunc in plateis,
 nunc juxta angulos insidians.
 Apprehensumque deosculatur juvenem,
 et procaci vultu blanditur, dicens :
 Victimam pro salute devovi,
 hodie reddidi vota mea.
 Ideo egressa sum in occursum tuum,
 desiderans te videre, et reperi.
 Intexui funibus lectum meum,
 stravi tapetibus pictis ex Ægypto.
 Aspersi cubile meum myrrha.

A et aloë, et cinnamomo.
 Veni, inebriemur uberibus donec illucescat dies,
 et fruamur cupitis amplexibus.
 Non est enim vir in domo sua,
 abiit via longissima.
 Sacculum pecuniæ secui tulit :
 in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam.
 Irretivit eum multis sermonibus.
 et blanditiis labiorum protraxit illum.
 Statim eam sequitur
 quasi bos ductus ad victimam,
 Et quasi agnus lascivens ¹,
 et ignorans quod ad vincula stultus trahatur :
 Donec transigat sagitta jecur ejus,
 velut si avis festinet ad laqueum :
 et nescit quia de periculo animæ illius agitur.
 Nunc ergo, fili mi, audi me,
 et attende verba oris mei.
 Ne abstrahatur in viis illius mens tua :
 neque decipiaris semitis ejus.
B Multos enim vulneratos dejecit,
 et fortissimi quique interfecti sunt ab ea,
 Viæ inferi domus ejus,
 penetrantes in interiora mortis
 [Cap. VIII.] Nunquid non sapientia clamitat,
 et prudentia dat vocem suam,
 In summis excelsisque verticibus supra viam,
 in mediis semitis stans,
 Juxta portas civitatis
 in ipsis foribus loquitur, dicens :
 O viri, ad vos clamito,
 et vox mea ad filios hominum.
 Intelligite, parvuli, astutiam,
 et insipientes, animadvertite,
 Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum :
 et aperientur labia mea, ut recta prædicent.
 Veritatem meditabitur guttur meum,
 et labia mea detestabuntur impium.
C Justi sunt omnes sermones mei,
 non est in eis pravum quid, neque perversum.
 Recti sunt intelligentibus,
 et æqui invenientibus scientiam
 Accipite disciplinam meam, et non pecuniam :
 doctrinam magis, quam aurum eligite.
 Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis,
 et omne desiderabile ei non potest comparari.
 Ego sapientia habito in consilio,
 et eruditus intersum cogitationibus.
 Timor Domini odit malum ;
 arrogantiam et superbiam, et viam pravam,
 et os lingue detestor.
 Meum est consilium, et æquitas,
 mea est prudentia, mea est fortitudo.
 Per me reges regnant ;
 et legum conditores justa decernunt ;
 Per me principes imperant,
 et potentes decernunt justitiam.
D Ego diligentes me diligo :
 et qui mane vigilant ad me, invenient me.
 Mecum sunt divitiæ, et gloria,
 opes superbæ, et justitia.
 Melior est fructus meus auro, et lapide pretioso,
 et genimina mea argento electo.
 In viis justitiæ ambulo,
 in medio semitarum judicii :
 Ut ditem diligentes me,
 et thesauros eorum repleam.
 Dominus possedit me initio viarum suarum,
 antequam quidquam faceret a principio.
 Ab æterno ordinata sum,
 et ex antiquis antequam terra fieret.
 Necdum erant abyssi, et ego jam concepta eram :

¹ In Hebræo est צפצף , quod *compedem sonat* : est-
 que sensus, *sicut compes ad castigationem stulti*.
 Vulgo autem putant lectum a S. interprete in suo

Hebraico exemplari צפצף , quod est *agnus pro צפצף*,
 Malim ego opinari cum Symmacho se aptasse magis
 qui vertit צפצף , id est *salientis* etc.

necdum fontes aquarum eruperant :
 necdum montes gravi mole constiterant.
 Ante colles ego parturiebar :
 adhuc terram non fecerat, et flumina,
 et cardines orbis terræ.
 Quando præparabat cælos, aderam :
 quando certa lege, et gyro vallabat abyssos :
 Quando æthera firmabat sursum,
 et librabat fontes aquarum.
 Quando circumdabat mari terminum suum,
 et legem ponebat aquis, ne transirent fines
 suos :
 Quando appendebat fundamenta terræ,
 cum eo eram cuncta componens :
 et delectabar per singulos dies,
 Ludens coram eo omni tempore,
 ludens in orbe terrarum :
 et deliciæ meæ esse cum filiis hominum.
 Nunc ergo, filii, audite me :
 Beati qui custodiunt vias meas.
 Audite disciplinam, et estote sapientes,
 et nolite abjicere eam.
 Beatus homo qui audit me,
 qui vigilat ad fores meas quotidie,
 et observat ad postes ostii mei.
 Qui me invenerit, inveniet vitam,
 et hauriet salutem a Domino :
 Qui autem in me peccaverit, lædet animam suam.
 Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.
 [Cap. IX.] Sapientia ædificavit sibi domum,
 excidit columnas septem.
 Immolavit victimas suas, miscuit vinum,
 et proposuit mensam suam.
 Misit ancillas suas, ut vocarent ad arcem,
 et ad mœnia civitatis :
 Si quis est parvulus, veniat ad me.
 Et insipientibus locuta est :
 Venite, comedite panem meum,
 et bibite vinum quod miscui vobis
 Relinquitte infantiam, et vivite,
 et ambulate per vias prudentiæ.
 Qui erudit derisorem, ipse sibi fecit injuriam :
 et qui arguit impium, sibi maculam generat.
 Noli arguere derisorem, ne oderit te.
 Argue sapientem, et diligit te.
 Da sapienti occasionem, et addetur ei sapientia.
 Doce justum, et testinabit accipere.
 Principium sapientiæ, timor Domini :
 et scientia sanctorum, prudentia.
 Per me enim multiplicabuntur dies tui,
 et addentur tibi anni vitæ.
 Si sapiens fueris, tibimetipsi eris :
 si autem illusor, solus portabis malum.
 Mulier stulta et olamosa,
 plenaque illecebris, et nihil omnino sciens,
 Sedit in foribus domus suæ,
 super sellam in excelso urbis loco,
 Ut vocaret transeuntes per viam,
 et pergentes itinere suo :
 Quis est parvulus? declinet ad me.
 Et recordi locuta est :
 Aquæ furtivæ dulciores sunt,
 et panis absconditus suavior.
 Et ignoravit quod ibi gigantes sint,
 et in profundis inferni convivæ ejus.

PARABOLÆ SALOMONIS.

[Cap. X.] Filius sapiens lætificat patrem :
 filius vero stultus mœstitia est matris suæ.
 Non proderunt thesauri impietatis :
 justitia vero liberabit a morte.
 Non affliget Dominus fame animam justii.
 et insidias impiorum subvertet ¹.

¹ Addunt Vulgatæ codices, *Qui nititur mendacis, hic pascit ventos; idem autem ipse sequitur aves volantes; quæ nedum in Hebræo, sed et Græco, et*

A Egestatem operata est manus remissa :
 ÷ manus autem fortium divitias parat.
 Qui congregat in messe, filius sapiens est :
 qui autem stertit æstate, filius confusionis.
 Benedictio Domini super caput justii :
 os autem impiorum operit iniquitatem,
 Memoria justii cum laudibus,
 et nomen impiorum putrescet.
 Sapiens corde præcepta suscipiet :
 stultus cæditur labiis.
 Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter :
 qui autem depravat vias suas, manifestus erit.
 Qui annuit oculo, dabit dolorem :
 stultus labiis verberabitur.
 Vena vitæ, os justii :
 et os impiorum operiet iniquitatem.
 Odium suscitatur rixas :
 et universa delicta operiet charitas.
 In labiis sapientis invenitur sapientia :
 et virga in dorso ejus qui indiget corde.
B Sapientes abscondunt scientiam :
 os autem stulti confusioni proximum est.
 Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus :
 pavor pauperum, egestas eorum.
 Opus justii ad vitam :
 fructus autem impii ad peccatum.
 Via vitæ, custodiendi disciplinam :
 qui autem increpationes relinquit, errat.
 Abscondunt odium labia mendaciæ :
 qui profert contumeliam, insipiens est.
 In multiloquio peccatum non deerit :
 qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est.
 Argentum electum, lingua justii :
 cor autem impiorum pro nihilo.
 Labia justii erudiunt plurimos :
 qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur.
C Benedictio Domini divites facit,
 nec sociabitur eis afflictio.
 Quasi per risum stultus operatur scelus :
 sapientia autem est viro prudentia.
 Quod timet impius, veniet super eum :
 desiderium suum justis dabitur.
 Quasi tempestas transiens, non erit impius :
 justus autem quasi fundamentum sempiternum.
 Sicut acetum dentibus, et fumus oculis,
 sic piger his qui miserunt eum.
 Timor Domini apponet dies :
 et anni impiorum breviabuntur.
 Expectatio justorum lætitia :
 spes autem impiorum peribit,
 Fortitudo simplicis via Domini
 et pavor his, qui operantur malum.
 Justus in æternum non commovebitur :
 impii autem non habitabunt super terram,
D Os justii parturiet sapientiam :
 lingua pravorum peribit.
 Labia justii considerant placita :
 et os impiorum perversa.
 [Cap. XI.] Statera dolosa, abominatio apud Dominum :
 et pondus æquum voluntas ejus.
 Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia :
 ubi autem humilitas, ibi et sapientia.
 Simplicitas justorum dirigit eos :
 et supplantatio perversorum vastabit illos.
 Non proderunt divitiæ in die ultionis :
 justitia autem liberabit a morte.
 Justitia simplicis dirigit viam ejus :
 et in impietate sua corruet impius.
 Justitia rectorum liberabit eos :

melioris notæ Hieronymianis codicibus atque impressis Regiis bibliis non sunt.

et in insidiis suis capientur iniqui.
 Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes :
 et exspectatio sollicitorum peribit.
 Justus de angustia liberatus est :
 et tradetur impius pro eo.
 Simulator ore decipit amicum suum :
 justi autem liberabuntur scientia.
 In bonis justorum exsultabit civitas :
 et in perditione impiorum erit laudatio.
 Benedictione justorum exaltabitur civitas :
 et ore impiorum subvertetur.
 Qui despicit amicum suum, indigens corde est :
 vir autem prudens tacebit.
 Qui ambulat fraudulentus, revelat arcana :
 qui autem fidelis sit animi, celat amici commis-
 sum.
 Ubi non est gubernator, populus corruet :
 salus autem ubi multa consilia.
 Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo :
 qui autem cavet laqueos, securus erit.
 Mulier gratiose inveniet ¹ [Al. habebit] gloriam :
 et robusti habebunt divitias.
 Benefacit animæ suæ vir misericors :
 qui autem crudelis est, et propinquos abjicit.
 Impius facit opus instabile :
 seminanti autem justitiam merces fidelis.
 Clementia præparat vitam :
 et sectatio malorum mortem.
 Abominabile Domino pravum cor :
 et voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambu-
 lant.
 Manus in manu non erit innocens malus.
 semen autem justorum salvabitur.
 Circulus aureus in naribus suis :
 mulier pulchra et fatua.
 Desiderium justorum omne bonum est :
 præstolatio impiorum furor.
 Alii dividunt propria, et ditiores sunt :
 alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.
 Anima, quæ benedicit, impinguabitur :
 et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.
 Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis :
 benedictio autem super caput vendentium.
 Bene consurgit diluculo qui quærit bona :
 qui autem investigator malorum est, opprimetur
 ab eis.
 Qui confidit in divitiis, corruet :
 justi autem quasi virens folium germinabunt.
 Qui conturbat domum suam, possidebit ventos :
 et qui stultus est, serviet sapienti.
 Fructus justi lignum vitæ :
 et qui suscipit animas sapiens est.
 Si justus in terra recipit :
 quanto magis impius et peccator ?
 [Cap. XII.] Qui diligit disciplinam, diligit scientiam :
 qui autem odit increpationes, insipiens est.
 Qui bonus est, hauriet a Domino gratiam :
 qui autem confidit in cogitationibus suis, impie
 agit.
 Non roborabitur homo ex impietate :
 et radix justorum non commovebitur.
 Mulier diligens, corona est viro suo :
 et putredo in ossibus ejus, quæ confusione res
 dignas gerit.
 Cogitationes justorum judicia :
 et consilia impiorum fraudulenta.
 Verba impiorum insidiantur sanguini :
 os justorum liberabit eos.
 Verte impios, et non erunt :
 domus autem justorum permanebit.

¹ Pro inveniet, aliquot mss. codices legunt, ha-
 bebent. Canon Memmianus utramque retinet varian-
 tem lectionem in contextu, habebit, et in margine
 inveniet. MART.

² In Vulgatæ editionibus additum est : Qui sua-
 vis est in vini demorationibus [male quidam legunt,

A Doctrina sua noscetur vir :
 qui autem vanus et excors est, patebit contem-
 ptui.
 Melior est pauper et sufficiens sibi,
 quam gloriosus et indigens pane.
 Novit justus animam jumentorum suorum :
 viscera autem impiorum crudelia.
 Qui operatur terram suam, satiabitur panibus :
 qui autem sectatur otium, stultissime est.
 Desiderium impii munimentum est pessimorum :
 radix autem justorum proficiet,
 Propter peccata labiorum ruina proximat malo :
 effugiet autem justus de angustia.
 De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis,
 et juxta opera manuum suarum retribuetur ei.
 Via stulti recta in oculis ejus :
 qui autem sapiens est, audit consilia.
 Fatuus statim indicat iram suam :
 qui autem dissimulat injuriam, callidus est :
 B Qui quod novit loquitur, index² justitiæ est :
 qui autem mentitur, testis est fraudulentus.
 Est qui promittit, et quasi gladio pungitur con-
 scientiæ :
 lingua autem sapientium sanitas est.
 Labium veritatis firmum erit in perpetuum :
 qui autem testis est repentinus, concinnat lin-
 guam mendacii.
 Dolus in corde cogitantium mala,
 qui autem ineunt pacis consilia, sequitur eos
 gaudium.
 Non contristabit justum quidquid ei acciderit :
 impii autem replebuntur malo.
 Abominatio Domino labia mendacia :
 qui autem fideliter agunt, placent ei.
 Homo versutus celat scientiam :
 et cor insipientium provocat stultitiam.
 Manus fortium dominabitur :
 quæ autem remissa est tributis serviet.
 C Mæror in corde viri humiliabit illum,
 et sermone bono lætificabitur.
 Qui negligit damnum propter amicum, justus est :
 iter autem impiorum decipiet eos.
 Non inveniet fraudulentus lucrum :
 et substantia hominis erit auri pretium.
 In semita justitiæ, vita :
 iter autem devium ducit ad mortem.
 [Cap. XIII.] Filius sapiens, doctrina patris :
 qui autem illusor est, non audit cum arguitur.
 De fructu oris homo satiabitur bonis :
 anima autem prævaricatorum iniqua.
 Qui custodit os suum, custodit animam suam :
 qui autem inconsideratus est ad loquendum,
 sentiet mala.
 Vult et non vult piger :
 anima autem operantium impinguabitur.
 Verbum mendax justus detestabitur :
 impius autem confundit, et confundetur.
 D Justitia custodit innocentis viam :
 impietas autem peccatorem supplantat.
 Et quasi dives, cum nihil habeat :
 et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.
 Redemptio animæ viri, divitiæ suæ :
 qui autem pauper est, increpationem non sus-
 tinet.
 Lux justorum lætificat :
 lucerna autem impiorum exstinguetur.
 Inter superbos semper jurgia sunt :
 qui autem agunt cuncta cum consilio, reguntur
 sapientia.
 Substantia festinata minuetur :

moderationibus] in suis munitionibus relinquit con-
 tumeliam. Quæ verba ex Græcis exemplaribus pe-
 tita, Hebræus, ac Hieronymianæ versionis codices
 plane ignorant.

² Quidam editi libri, Latiniq; Interpretes judex
 pro index legunt, haud recte.

quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur
 Spes quæ differtur, affligit animam :
 lignum vitæ desiderium veniens.
 Qui detrahit alicui rei, ipse in futurum obligat se :
 qui autem timet præceptum in pace versabitur¹
 Lex sapientis fons vitæ,
 ut declinet a ruina mortis.
 Doctrina bona dabit gratiam :
 in itinere contemptorum vorago.
 Astutus omnia agit cum consilio :
 qui autem fatuus est, aperit stultitiam.
 Nuntius impii cadet in malum.
 legatus fidelis sanitas.
 Egestas et ignominia ei qui deserit disciplinam :
 qui acquiescit arguenti, glorificabitur.
 Desiderium si compleatur, delectat animam :
 detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.
 Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit :
 amicus stultorum efficietur similis.
 Peccatores persequitur malum,
 et justis retribuentur bona.
 Bonus relinquit hæredes filios, et nepotes :
 et custoditur justo substantia peccatoris.
 Multi cibi in novalibus patrum :
 et aliis congregantur absque iudicio.
 Qui parcat virgæ, odit filium suum :
 qui autem diligit illum, instanter erudit.
 Justus comedit, et replet animam suam :
 venter autem impiorum insaturabilis.
 (Cap. XIV.) Sapiens mulier ædificat domum suam,
 insipiens exstructam quoque destruet manibus.
 Ambulans recto itinere, et timens Deum,
 despicitur ab eo qui infami graditur via.
 In ore stulti virga superbiæ :
 labia autem sapientium custodiunt eos.
 Ubi non sunt boves, præsepe vacuum est ;
 ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bovis.
 Testis fidelis non mentitur :
 profert autem mendacium dolosus testis.
 Quærit derisor sapientiam, et non inveniet :
 doctrina prudentium facilis.
 Vade contra virum stultum,
 et nescit labia prudentiæ.
 Sapientia callidi est intelligere viam suam ;
 et imprudentia stultorum errans.
 Stultus illudet peccatum,
 et inter justos morabitur gratia.
 Cor quod novit amaritudinem animæ suæ,
 in gaudio ejus non miscebitur extraneus.
 Domus impiorum delebitur :
 tabernacula vero justorum germinabunt.
 Est via, quæ videtur homini justa :
 novissima autem ejus deducunt ad mortem.
 Risus dolore miscebitur,
 et extrema gaudii luctus occupat.
 Viis suis replebitur stultus,
 et super eum erit vir bonus.
 Innocens credit omni verbo :

¹ Manuscripti codices hic quoddam habent additamentum, pro ut supra dicebamus : non eandem quidem sententiam, quæ in Vulgata legitur ; sed quæ occurrit infra cap. xiv, vers. 15. MART.

— Vulgatæ codices addunt : *Animæ dolosæ errant in peccatis, justî autem misericordes sunt, et miserentur*, quæ videntur ex fere similibus sententiis Psalmorum xxvi et cxi in Græcum exemplare importata. In Hebræo, ex eoque derivatis Hieronymianis codicibus non habentur.

² Additamentum, quod Vulgata retinet hoc loco, non legitur in mss. codicibus. Vide præcedentem annotationem nostram ad cap. iii, vers. 13. Prout notatur numerus versuum in editis. MART.

— Iterum idem ferme additamentum in Vulgatæ

A astutus considerat gressus suos².
 Sapiens timet, et declinat a malo,
 stultus transilit, et confidit.
 Impatiens operabitur stultitiam :
 et vir versutus odiosus est.
 Possidebunt parvuli stultitiam,
 et astuti expectabunt scientiam :
 Jacebunt mali ante bonos :
 et impii ante portas justorum.
 Etiam proximo suo pauper odiosus erit :
 amici vero divitum multi.
 Qui despicit proximum suum, peccat :
 Qui autem miseretur pauperis, beatus erit³.
 Errant qui operantur malum :
 misericordia et veritas præparant bona.
 In omni opere erit abundantia :
 ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.
 Corona sapientium, divitiæ eorum :
 fatuitas stultorum imprudentia.
 B Liberat animas testis fidelis :
 et profert mendacia versipellis.
 In timore Domini fiducia fortitudinis,
 et filiis ejus erit spes.
 Timor Domini fons vitæ,
 ut declinent a ruina mortis.
 In multitudine populi dignitas regis :
 et in paucitate plebis ignominia principis,
 Qui patiens est, multa gubernatur prudentia :
 qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam.
 Vita carniû, sanitas cordis :
 putredo ossium, invidia.
 Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus :
 honorat autem eum, qui miseretur pauperis.
 In malitia sua expelletur impius :
 sperat autem justus in morte sua :
 in corde prudentis requiescit sapientia,
 et indoctos quosque erudiet.
 C Justitia elevat gentem :
 miseros facit populos peccatum.
 Acceptus est regi minister intelligens :
 iracundiam ejus inutilis sustinebit.
 (Cap. XV.) Responsio mollis frangit iram :
 sermo durus suscitât fororem.
 Lingua sapientium ornat scientiam :
 os fatuorum ebullit stultitiam.
 In omni loco oculi Domini
 contemplantur malos et bonos.
 Lingua placabilis, lignum vitæ
 quæ autem immoderata est, conteret spiritum.
 Stultus irridet disciplinam patris sui :
 qui autem custodit increpationes, astutior fiet⁴.
 Domus justî plurima fortitudo.
 et in fructibus impii conturbatio.
 Labia sapientium disseminabunt scientiam :
 cor stultorum dissimile erit.
 Victimæ impiorum abominabiles Domino :
 vota justorum placabilia.
 D Abominatio est Domino via impii :
 qui sequitur justitiam, diligitur ab eo.

aliquot editionibus occurrit : *Filio doloso non erit boni, servo autem sapienti prospere erunt actus, et dirigetur via ejus*, quæ ex superioris proxime capituli versu 13 in Græco ad verbum mutuata sunt.

³ Neque in Hebræo sunt, neque in Græco, neque demum in vetustioribus Latinis mss. quæ hic subjungunt Vulgatæ codices verba, *qui credit in Domino, misericordiam diligit*.

⁴ Nonnulla Vulgatæ versionis exemplaria addunt, *In abundanti justitia virtus maxima est ; cogitationes autem impiorum eradicabuntur*, quæ nedum in Hebræo, ex eoque expressis Hieronymianis codicibus, sed et in Græcis aliquot editionibus desiderantur, nec aliud videntur esse, quam subsequentis versiculi, *Domus justî, etc.*, duplex interpretatio,

Doctrina mala deserenti viam ¹ :
 qui increpationes odit, morietur.
 Infernus, et perditio coram Domino :
 quanto magis corda filiorum hominum !
 Non amat pestilens eum, qui se corripit :
 nec ad sapientes graditur.
 Cor gaudens exhilarat faciem :
 in mœrore animi dejicitur spiritus.
 Cor sapientis quærit doctrinam :
 et os stultorum pascitur imperitia.
 Omnes dies pauperis, mali :
 secura mens quasi jure convivium.
 Melius est parum cum timore Domini,
 quam thesauri magni et insatiales.
 Melius est vocare ² [*Al. vocari*] ad olera cum chari-
 tate,
 quam ad vitulum saginatum cum odio.
 Vir iracundus provocat rixas :
 qui patiens est, mitigat suscitatas,
 Iter pigrorum quasi sepes spinarum :
 via justorum absque offendiculo.
 Filius sapiens lætificat patrem :
 et stultus homo despicit matrem suam :
 Stultitia gaudium stulto :
 et vir prudens dirigit gressus.
 Dissipantur cogitationes, ubi non est consilium,
 ubi vero sunt plures consilarii, confirmantur.
 Lætatur homo in sententia oris sui :
 et sermo opportunus est optimus.
 Semita vitæ super eruditum,
 ut declinet de inferno novissimo.
 Domum superbiorum demolietur Dominus :
 et firmos faciet terminos viduæ.
 Abominatio Domini cogitationes malæ,
 et purus sermo pulcherrimus ³.
 Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam :
 qui autem odit munera, vivet ⁴,
 Mens justi meditabitur obedientiam [*Al. sapientiam*]⁵ :
 os impiorum redundat malis.
 Longe est Dominus ab impiis ;
 et orationes justorum exaudiet.
 Lux oculorum lætificat animam :
 fama bona impinguat ossa.
 Auris, quæ audit increpationes vitæ,
 in medio sapientium commorabitur.
 Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam :
 qui autem acquiescit increpationibus, sessor est
 cordis.
 Timor Domini, disciplina sapientiæ :
 et gloriam præcedit humilitas.
 (*Cap. XVI.*) Hominis est animam præparare :
 et Domini gubernare linguam,
 Omnes viæ hominis patent oculis ejus :
 spirituum ponderator est Dominus.
 Revela Domino opera tua,
 et dirigentur cogitationes tuæ.
 Universa propter semetipsum operatus est Domi-
 nus ;
 impium quoque ad diem malum.
 Abominatio Domini omnis arrogans :
 etiam si manu ad manum fuerit non est inno-
 cens ⁶.
 Misericordia et veritate redimitur iniquitas :

A et in timore Domini declinatur a malo.
 Cum placuerint Domino viæ hominis,
 inimicos quoque ejus convertet ad pacem.
 Melius est parum cum justitia,
 quam multi fructus cum iniquitate.
 Cor hominis disponit viam suam :
 sed Domini est dirigere gressus ejus,
 Divinatio in labiis regis.
 in judicio non errabit os ejus.
 Pondus et statera judicia Domini sunt :
 et opera ejus omnes lapides sacculi ⁷,
 Abominabiles regi qui agunt impie :
 quoniam justitia firmatur solium.
 Voluntas regum labia justa :
 qui recta loquitur, diligetur.
 Indignatio regis nuntii mortis :
 et vir sapiens placabit eam.
 In hilaritate vultus regis, vita :
 et clementia ejus quasi imber serotinus.
 B Posside sapientiam, quia auro melior est :
 et acquire prudentiam, quia pretiosior est ar-
 gento.
 Semita justorum declinat mala :
 custos animæ suæ servat viam suam.
 Contritionem præcedit superbia :
 et ante ruinam exaltabitur spiritus.
 Melius est humiliari cum mitibus,
 quam dividere spolia cum superbis.
 Eruditus in verbo reperiet bona :
 et qui in Domino sperat, beatus est.
 Qui sapiens corde est, appellabitur prudens :
 et qui dulcis eloquio, majora percipiet.
 Fons vitæ eruditio possidentis,
 doctrina stultorum fatuitas.
 Cor sapientis erudiet os ejus :
 et labiis illius addet gratiam.
 Favus mellis, verba composita :
 dulcedo animæ, sanitas ossium.
 C Est via quæ videtur homini recta :
 et novissima ejus ducunt ad mortem.
 Anima laborantis laborat sibi,
 quia compulit eum os suum.
 Vir impius fodit malum,
 et in labiis ejus ignis ardescit.
 Homo perversus suscitatur lites ;
 et verbosus separat principes.
 Vir iniquus lactat amicum suum :
 et ducit eum per viam non bonam.
 Qui attonitis oculis cogitat prava,
 mordens labia sua perficit malum.
 Corona dignitatis senectus,
 quæ in viis justitiæ reperietur.
 Mellior est patiens viro forti :
 et qui dominatur animo suo, expugnator urbium :
 Sortes mittuntur in sinum,
 sed a Domino temperantur.
 (*Cap. XVII.*) Melior est buccella sicca cum gaudio,
 quam domus plena victimis cum jurgio.
 D Servus sapiens dominabitur filiis stultis,
 et inter fratres hæreditatem dividet.
 Sicut igne probatur argentum, et aurum camino :
 ita corda probat Dominus.
 Malus obedit linguæ iniquæ

¹ Plus habet Vulgata *viam vitæ*, quod tamen postremum verbum Hebræus non agnoscit.

² Ita omnia mss. exemplaria : editi autem libri habent vocem passivam *vocari*, MART.

³ Subjungunt Vulgatæ codices una serie, *firmabitur ab eo*, quæ nedum textus originales, sed et Græcus, ac plerique Latini libri cum editi, tum mss. ignorant.

⁴ Denuo addit Vulgata, *Per misericordiam et fidem purgantur peccata, per timorem autem Domini declinat omnis a malo* : qui subsequenti capituli sextus

est versus : hic vero semel apud solos Septuaginta habetur.

⁷ Mss. San-Germanensis num. 15, *meditabitur sapientiam*. In Hebræo scriptum est, *ידגה לעצרת, tege laanoth. meditabitur ad respondendum*. MART.

⁶ Hic quoque addit Vulgatus interpres. *Initium viæ bonæ facere justitiam : accepta est autem apud Deum magis quam immolans hastiam*, Hebræo cum plerisque aliis libris refragante. Vid, cap. xv, 7.

⁷ Plerique post Bedam legunt *lapides sæculi*.

et fallax obtemperat labiis mendacibus.
 Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus :
 et qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus.
 Corona senum filii filiorum :
 et gloria filiorum patres eorum.
 Non decent stultum verba composita ;
 nec principem labium mentiens.
 Gemma gratissima, expectatio præstolantis :
 quocumque se vertit, prudenter intelligit.
 Qui celat delictum, quærit amicitias :
 qui altero sermone repetit, separat fœderatos.
 Plus proficit correptio apud prudentem,
 quam centum plagæ apud stultum.
 Semper jurgia quærit malus :
 angelus autem crudelis mittetur contra eum.
 Expedit magis ursæ occurrere raptis fetibus.
 quam fatuo confidenti sibi in stultitia sua.
 Qui reddit mala pro bonis,
 non recedet malum de domo ejus.
 Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum :
 et antequam patiatur contumeliam, judicium de-
 serit.
 Qui justificat impium, et qui condemnat justum,
 abominabilis est uterque apud Deum.
 Quid prodest stulto habere divitias,
 cum sapientiam emere non possit ?
 Omni tempore diligit qui amicus est :
 et frater in angustiis comprobatur.
 Homo stultus plaudet manibus.
 cum sponderit pro amico suo.
 Qui meditatur discordiam, dirigit rixas :
 et qui exaltat ostium², quærit ruinam.
 Qui perversi cordis est, non inveniet bonum :
 et qui vertit linguam, incidet in malum.
 Natus est stultus in ignominiam suam :
 sed nec pater in fatuo lætabitur.
 Animus gaudens ætatem floridam facit :
 spiritus tristis exsiccat ossa.
 Munera de sinu impius accipit,
 ut pervertat semitas judicii.
 In facie prudentis lucet sapientia :
 oculi stultorum in sinibus terræ.
 Ira patris, filius stultus :
 et dolor matris quæ genuit eum.
 Non est bonum damnum inferre justo,
 nec percutere principem, qui recta judicat.
 Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens est
 et pretiosi spiritus vir eruditus.
 Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur :
 et si compresserit labia sua, intelligens.
 (Cap. XVIII) Occasiones³ quærit qui vult recedere
 ab amico :
 omni tempore erit exprobrabilis.
 Non recipit stultus verba prudentiæ :
 nisi ea dixeris, quæ versantur in corde ejus.

¹ Addidit Vulgatus interpretis alterum versiculum, **D**
*Qui aliam facit domum suam, quærit ruinam; et qui
 evitat discere, incidet in mala, ex solis Septuaginta
 derivatum.*

² Nonnulli Latini libri *os tuum* pro *ostium* ferunt:
 quod item verbum qui legunt, de ore plerumque in-
 terpretantur.

³ In Hebræo est, לְתוֹרָה quod proprie *desiderium*
 sonat, sive, ut Aquila et Symmachus interpretantur
 εἰς ἐπιθυμίαν, Maluerit vero Hieronymus receptam
 vulgo ex LXX lectionem retinere, aut legerit ipsemet
 in Hebraico exemplari, voce haud ita absimili,
 תּוֹרָה, id est *occasionem*, pro תּוֹרָה.

⁴ Subdit Vulgata, *Pigrum dejicit timor, animæ
 autem effeminatorum esurient*; que vetus interpre-
 tatio est, ex LXX ejusdem versiculi, *Verba bilinguis
 etc.* In Complutensi autem editione, et Hierony-
 mianis codicibus non habetur.

⁵ Neque Hebræus, neque Latinæ aliquot editiones
 adjunctum istud, *bonam*, agnoscunt.

A Impius, cum in profundum venerit peccatorum,
 contemnit ;
 sed sequitur eum ignominia et opprobrium.
 Aqua profunda verba ex ore viri ;
 et torrens redundans fons sapientiæ.
 Accipere personam impii non est bonum.
 ut declines a veritate judicii,
 Labia stulti miscent se rixis :
 et os ejus jurgia provocat.
 Os stulti contritio ejus :
 et labia ipsius, ruina animæ ejus.
 Verba bilinguis, quasi simplicia :
 et ipsa perveniunt ad [Al. usque ad] interiora
 ventris⁴.
 Qui mollis et dissolutus est in opere suo,
 frater est sua opera dissipantis.
 Turris fortissima, nomen Domini :
 ad ipsum currit justus, et exaltabitur.
 Substantia divitis urbs roboris ejus,
 et quasi murus validus circumdans eum.
B Antequam conteratur, exaltatur, cor hominis :
 et antequam glorificetur, humiliatur.
 Qui prius respondet quam audiat,
 stultum se esse demonstrat, et confusione dignum
 Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam :
 spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit
 sustinere ?
 Cor prudens possidebit scientiam :
 et auris sapientium quærit doctrinam.
 Dozum hominis dilatat viam ejus,
 et ante principes spatium ei facit.
 Justus, prior est accusator sui :
 venit amicus ejus, et investigabit eum.
 Contradictiones comprimit sors,
 et inter potentes quoque dijudicat.
 Frater, qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma :
 et judicia quasi vectes urbium.
 De fructu oris viri replebitur venter ejus :
 et genimina labiorum ipsius saturabunt eum.
C Mors, et vita in manu linguæ :
 qui diligunt eam, comedent fructus ejus.
 Qui invenit mulierem bonam⁵, invenit bonum :
 et hauriet jucunditatem a Domino⁶.
 Cum obsecrationibus loquetur pauper :
 et dives effabitur rigide.
 Vir amabilis⁷ [Al. amicabile] ad societatem,
 magis amicus erit, quam frater.
 (Cap. XIX.) Melior est pauper, qui ambulat in sim-
 plicitate sua,
 quam torquens labia sua insipiens⁸.
 Ubi non est scientia animæ, non est bonum :
 et qui festinus est pedibus, offendet.
 Stultitia hominis supplantat gressus ejus :
 et contra Deum fervet animo suo :
 Divitiæ addunt amicos plurimos :

⁶ Hic iterum alium versiculum Vulgatæ quidam
 codices addunt : *Qui expellit mulierem bonam, ex-
 pellit bonum; qui autem tenet adulteram, stultus est
 et impius, quem Latini ipsi codices plerique post
 Hebræum nesciunt. Vide criticos sacros.*

⁷ Pro amabili, mss. plures legunt amicabilem : *Vir
 amicabile*, etc. Impolita quidem vox, sed quæ sen-
 sum Scripturæ non incongruum reddat. Id quoque
 retinet Speculum S. Augustini. **MART.**

⁸ In exemplaribus Canonis, ac in nonnullis aliis
 mss. codicibus legitur, *quam dives torquens labia in-
 sipiens*; sed verbum *dives* non habetur in Hebræo.
 neque in antiquissimis aliquot mss. emendatioribus
 versionis Hieronymi. Additum est ad complendam
 oppositionem cum præcedenti conimate, in quo pau-
 per post se vocem *cives* sibi contrariam exigere vi-
 debatur. **MART.** — Vulgata plus habet hic *dives*, quæ
 vox neque in Hebræo, neque in ipsis LXX aliisque
 melioris notæ Hieronymianis codicibus habetur.

a paupere autem et hi, quos habuit, separantur. **A** Justus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet. Testis falsus non erit impunitus : et qui mendacia loquitur, non effugiet. Rex, qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo. Multi colunt personam potentis, et amici sunt dona tribuentis, Quis potest dicere : Mundum est cor meum, Fratres hominis pauperis oderunt eum : purus sum a peccato ? insuper et amici procul recesserunt ab eo. Pondus et pondus, mensura et mensura : Qui tantum verba sectatur, nihil habebit : utrumque abominabile est apud Deum. qui autem possessior est mentis, diligit animam suam, Ex studiis suis inteligitur puer, et custos prudentiæ inveniet bona. si munda et recta sint opera ejus. Testis falsus non erit impunitus : Aurem audientem, et oculum videntem, et qui loquitur mendacia, peribit. Dominus fecit utrumque. Non decent stultum deliciæ, Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat : nec servum dominari principibus. aperi oculos tuos, et saturare panibus. Doctrina viri per patientiam noscitur : et gloria ejus est iniqua prætergredi. Malum est, malum est, dicit omnis emptor : Sicut fremitus leonis, ita et regis ira : et cum recesserit, tunc gloriabitur. et sicut ros super herbam, ita hilaritas ejus. Est aurum, et multitudo gemmarum : Dolor patris, filius stultus : vas autem pretiosum labia scientiæ. et tecta jugiter perstillantia, litigiosa mulier. Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor exstitit alieni **B** et pro extraneis aufer pignus ab eo, Suavis est homini panis mendacii : et postea implebitur os ejus calculo. Domus, et divitiæ dantur a patribus : et postea implebitur os ejus calculo. a Domino autem proprie uxor prudens. Cogitationes consiliis roborantur : Pigredo immittit soporem, et gubernaculis tractanda sunt bella, et anima dissoluta esuriet. Ei, qui revelat mysteria, et ambulat fraudulentem, Qui custodit mandatum, custodit animam suam et dilatata labia sua, ne commiscearis. qui autem negligit vias suas, mortificabitur. Qui maledicit patri suo, et matri, Feneratur Domino qui miseretur pauperis : exstinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. et vicissitudinem suam reddet ei : Hæreditas, ad quam festinatur in principio, Erudi filium tuum, ne desperes : in novissimo benedictione carebit. ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam. Ne dicas : Reddam malum ¹ : Qui impatiens est, sustinebit damnum : et libera te. et cum rapuerit, aliud apponet. Abominatio est apud Dominum pondus et pondus : Audi consilium, et suscipe disciplinam, statera dolosa non est bona. ut sis sapiens in novissimis tuis. **A** Domino diriguntur gressus viri : Multæ cogitationes in corde viri : quis autem hominum intelligere potest viam suam ? voluntas autem Domini permanebit. Ruina est hominibus devorare sanctos ², Homo indigens misericors est : et post vota tractare. et melior est pauper, quam vir mendax. **C** Dissipat impios rex sapiens, Timor Domini ad vitam : et incurvat super eos fornicem. et in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessimi [*Al.* pessima]. Lucerna Domini spiraculum hominis. Abscondit piger manum suam sub ascella, quæ investigat omnia secreta ventris. nec ad os suum applicat eam. Misericordia et veritas custodiunt regem, Pestilente flagellato, stultus sapientior erit : et roboratur clementia thronus ejus. si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam. Exsultatio juvenum fortitudo eorum : Qui affliget patrem, et fugat matrem, et dignitas senum, canities, ignominiosus est et infelix. et plagæ in secretioribus ventris. Non cesses, fili, audire doctrinam, (*Cap.* XXI.) Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini : nec ignores sermones scientiæ. quocumque voluerit, inclinabit illud, Testis iniquus deridet iudicium : Omnis via viri recta sibi videtur : et os impiorum devorat iniquitatem. appendit autem corda Dominus. Parata sunt derisoribus iudicia : Facere misericordiam et iudicium, magis placet Domino, quam victimæ. et mallei percutientes stultorum corporibus. Exaltatio oculorum et dilatio cordis : (*Cap.* XX.) Luxuriosa res, vinum et tumultuosa ebrietas : lucerna impiorum peccatum. quicumque his delectatur, non erit sapiens. **D** Cogitationes robusti semper in abundantia : Sicut rugitus leonis, ita terror regis : omnis autem piger semper in egestate. Qui congregat thesauros lingua mendacii, Honor est homini, qui separat se a contentionibus : vanus est ³, et impingetur ad laqueos mortis. omnes autem stulti miscentur contumeliis. Rapinæ impiorum detrahent eos, Propter frigus piger arare noluit : quia noluerunt facere iudicium. mendicabit ergo æstate, et non dabitur illi. Perversa via viri, aliena est : Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri : qui autem mundus est, rectum opus ejus. sed homo sapiens exhauriet illud. Melius est sedere in angulo domatis, Multi homines misericordes vocantur : quam cum muliere litigiosa, et in domo communi virum autem fidelem quis inveniet ? Anima impii desiderat malum,

¹ Exscriptores exemplarium Canonis addiderunt hoc loco verba duo isthæc, *pro malo* ; in his enim legitur, *reddam malum pro malo* ; sed id vitiosum comprobatur. *MARR.*

² Dissentiunt inter se Latine quædam editiones, quarum aliæ habent, *Ruina est homini devolare san-*

ctos aliæ devocare, aut Denotare sanctos. Proprius Hebræo ac germana impressa lectio est. Mox *restrare* vulgati libri *pro tractare* legunt.

³ Vulgati, et quidam penes Martian. *mss.* libri, *Vanus et excors est, etc.* ex τὸν LXX versione.

non miserebitur proximo suo.
 Mulcato pestilente, sapientior erit parvulus :
 et si sectetur sapientem, sumet scientiam.
 Excogitat justus de domo impii,
 ut detrahat impios a malo.
 Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis.
 et ipse clamabit, et non exaudietur.
 Munus absconditum extinguit iras,
 et donum in sinu indignationem maximam.
 Gaudium justo est facere iudicium,
 et pavor operantibus iniquitatem,
 Vir qui erraverit a via doctrinæ,
 in cœtu gigantum commorabitur.
 Qui diligit epulas, in egestate erit :
 qui amat vinum, et pingua, non ditabitur.
 Pro justo datur impius :
 et pro rectis iniquus.
 Melius est habitare in terra deserta,
 quam cum muliere rixosa et iracunda.
 Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo
 justi : et imprudens homo dissipabit illud.
 Qui sequitur justitiam, et misericordiam,
 inveniet vitam, justitiam, et gloriam.
 Civitatem fortium ascendit sapiens,
 et destruxit robur fiduciæ ejus.
 Qui custodit os suum, et linguam suam,
 custodit ab angustiis animam suam.
 Superbus et arrogans vocatur indoctus,
 qui in ira operatur superbiam.
 Desideria occidunt pigrum :
 noluerunt enim quidquam manus ejus operari :
 Tota die concupiscit et desiderat :
 qui autem justus est, tribuet, et non cessabit.
 Hostiæ impiorum abominabiles.
 quia offeruntur ex scelere.
 Testis mendax peribit :
 vir obediens loquetur victoriam.
 Vir impius procaciter obfirmat vultum suum :
 qui autem rectus est, corrigit viam suam.
 Non est sapientia, non est prudentia,
 non est consilium contra Dominum.
 Equus paratur ad diem belli :
 Dominus autem salutem tribuit.
 (Cap. XXII.) Melius est nomen bonum, quam divitiæ
 multæ :
 super argentum et aurum, gratia bona.
 Dives et pauper obviaverunt sibi :
 utriusque operator est Dominus.
 Callidus vidit malum, et abscondit se :
 innocens pertransiit, et afflictus est damno.
 Finis modestiæ timor Domini,
 divitiæ et gloria et vita.
 Arma et gladii in via perversi :
 custos autem animæ suæ longe recedit ab eis.
 Proverbium est : Adolescens juxta viam suam,
 etiam cum senuerit, non recedet ab ea,
 Dives pauperibus imperat :
 et qui accipit mortuum, servus est fenerantis,
 Qui seminat iniquitatem, metet mala,
 et virga iræ suæ consummabitur.
 Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur :
 de panibus enim suis dedit pauperi ¹,
 Ejice derisorem, et exibat cum eo jurgium,
 cessabuntque causæ et contumeliæ.
 Quid diligit cordis munditiam.
 propter gratiam labiorum suorum habebit ami-
 cum regem.
 Oculi Domini custodiunt scientiam :
 et supplantantur verba iniqui.
 Dicit piger : Leo est foris.

¹ Quædam Vulgatæ editiones addunt, *Victoriam et honorem acquireret qui dat munera, animam autem auferet accipientium* : quæ in aliis itidem editionibus, Hieronymianis codicibus, demum et Hebræo non sunt.

A in medio platearum occidendus sum.
 Fovea profunda os alienæ :
 cui iratus est Dominus, incidet in eam.
 Stultitia colligata est in corde pueri,
 et virga disciplinæ fugabit eam.
 Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas
 dabit ipse ditiori, et egebit.
 Inclina aurem tuam, et audi verba sapientium :
 appone autem cor ad doctrinam meam.
 Quæ pulchra erit tibi, cum servaveris eam in ventre
 [Al. corde] tuo,
 et redundabit in labiis tuis :
 Ut sit in Domino fiducia tua,
 unde et ostendi eam tibi hodie.
 Ecce descripsi eam tibi tripliciter,
 in cogitationibus et scientia :
 Ut ostenderem tibi firmitatem, et eloquia veritatis,
 respondere ex his, illis qui miserunt te.
 Non facias violentiam pauperi, quia pauper est :
 neque conteras egenum in porta :
B Quia iudicabit Dominus causam ejus,
 et configet eos, qui confixerunt animam ejus,
 Noli esse amicus homini iracundo.
 neque ambules cum viro furioso :
 Ne forte discas semitas ejus,
 et sumas scandalum animæ tuæ.
 Noli esse cum his, qui defigunt manus suas,
 et qui vades se offerunt pro debitis.
 Si enim non habes unde restituas.
 quid causæ est ut tollat operimentum decubili tuo?
 Ne transgrediaris terminos antiquos,
 quos posuerunt patres tui.
 Vidisti virum velocem in opere suo,
 coram regibus stabit,
 nee erit ante ignobiles.
 (Cap. XXIII.) Quando sederis, ut comedas cum
 principe,
 diligenter attende quæ posita sunt ante faciem
 tuam :
C Et statue cultrum in gutture tuo,
 si tamen habes in potestate animam tuam,
 ne desideres de cibis ejus, in quo est panis men-
 daci.
 Noli laborare ut diceris :
 sed prudentiæ tuæ pone modum.
 Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non
 potes :
 quia facient sibi pennas quasi aquilæ,
 et volabunt in cælum.
 Ne comedas cum homine invido,
 et ne desideres cibos ejus :
 Quoniam in similitudinem arioli et conjectoris
 æstimat quod ignorat.
 Comede et bibe, dicet tibi :
 et mens ejus non est tecum.
 Cibos, quos comederas, evomes,
 et perdes pulchros sermones tuos.
 In auribus insipientium ne loquaris :
D quia despicient doctrinam eloquii tui.
 Ne attingas terminos parvulorum ² :
 et agrum pupillorum ne introeas.
 Propinquus enim illorum fortis est :
 et ipse iudicabit contra te causam illorum
 Ingrediatur ad doctrinam cor tuum,
 et aures tuæ ad verba scientiæ.
 Noli subtrahere a puero disciplinam :
 si enim percusseris eum virga non morietur.
 Tu virga percuties eum :
 et animam ejus de inferno liberabis.
 Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus,

² Est autem in Hebræo גְּבוּל עוֹלָם, quod est *terminos olim*, sive *veteres*, pro quo videtur S. Pater עֹלָם, duplici segol abstracto, legisse *helem*, quod est *adolescens*, sive *parvulus*, pro עוֹלָם quod solo intermedio *Vau* differt.

gaudebit tecum cor meum :
 Et exsultabunt renes mei,
 cum locuta fuerint rectum labia tua.
 Non æmuletur cor tuum peccatores :
 sed in timore Domini esto tota die :
 Quia habebis spem in novissimo,
 et præstolatio tua non auferetur.
 Audi, fili mi, et esto sapiens :
 et dirige in via animum tuum.
 Noli esse in conviviis potatorum,
 nec in comessionibus eorum, qui carnes ad ve-
 scendum conferunt :
 Quia vacantes potibus, et dantes symbola consu-
 mentur.
 et vestiatur pannis dormitatio.
 Audi patrem tuum, qui genuit te,
 et ne contempnas cum senuerit mater tua.
 Veritatem eme, et noli vendere
 sapientem, et doctrinam, et intelligentiam.
 Exsultat gaudio pater justus :
 qui sapientiam genuit, lætabitur in eo.
 Gaudeat pater tuus, et mater tua,
 et exsultet, quæ genuit te.
 Præbe, fili mi, cor tuum mihi :
 et oculi tui vias meas custodiant,
 Fovea enim profunda est meretrix.
 et putens angustus, aliena.
 Insidiatur in via quasi latro :
 et quos incautos viderit, interficiet,
 Cui væ¹ ? cuius patri væ ?
 cui rixæ ? cui foveæ ?
 cui sine causa vulnera,
 cui suffusio oculorum ?
 Nonne his qui commorantur in vino,
 et student calicibus epotandis ?
 Ne intuearis vinum quando flavescit,
 cum splenduerit in vitro color ejus
 Ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut
 coluber,
 et sicut regulus venena diffundet.
 Oculi tui videbunt extraneas.
 et cor tuum loquetur perversa.
 Et eris sicut dormiens in medio mari,
 et quasi sopitus gubernator, amisso clavo :
 Et dices : Verberaverunt me, sed non dolui :
 traxerunt me, et ego non sensi :
 quando evigilabo, et rursus vina reperiam ?
 (Cap. XXIV.) Ne æmuleris viros malos,
 nec desideres esse cum eis :
 Quia rapinas meditatatur mens eorum
 et fraudes labia eorum loquuntur,
 Sapientia ædificabitur domus,
 et prudentia reborabitur.
 In doctrina replebuntur cellaria,
 universa substantia pretiosa et pulcherrima.
 Vir sapiens, fortis est :
 et vir doctus, robustus et validus.
 Quia cum dispositione incitur bellum :
 et erit salus ubi multa consilia sunt.
 Excelsa stulto sapientia.
 in porta non aperiet os suum.
 Qui cogitat mala facere,
 stultus vocabitur.
 Cogitatio stulti peccatum est :
 et abominatio hominum detractor.
 Si desperaveris lassus in die angustiarum :
 imminuetur fortitudo tua.
 Erue eos, qui ducuntur ad mortem :
 et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.

¹ Hebræus habet ad verbum, *Cui oi* (sive *væ*) et *cui aboi* (sive *patri væ*). Hebraice : למי אבוי. Videtur vero doctis viris Hieronymus alteram isocolon tribus se junctim verbis ita legisse, לרי אב ארי, sive ארי אב ארי duobus verbis, suffecto altero *Aleph*, pro אבוי.

A Si dixeris : Vires non suppetunt :
 qui inspector est cordis, ipse intelligit.
 Et servatorem animæ tuæ nihil fallit,
 reddetque homini juxta opera sua.
 Comede, fili mi, mel, quia bonum est,
 ut favum dulcissimum gutturi tuo.
 Sic et doctrina sapientiæ animæ tuæ :
 quara cum inveneris, habebis in novissimis
 et spes tua non peribit.
 Ne insidieris, et quæras impietatem in domo justis,
 neque vastes requiem ejus.
 Septies enim cadet [*Al. cadit*] justus et resurget :
 impii autem corruent in malum.
 Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas,
 et in ruina ejus ne exsultet cor tuum :
 Ne forte videat Dominus, et displiceat ei.
 et auferat ab eo iram suam.
 Ne contendas cum pessimis,
 nec æmuleris impios :
B Quoniam non habent futurorum spem mali,
 et lucerna impiorum exstinguetur.
 Time Dominum, fili mi, et regem :
 et cum detractoribus non commiscearis :
 Quoniam repente consurget perditio eorum :
 et ruinam utriusque quis novit ?
 Hæc quoque sapientibus :
 Cognoscere personam in judicio, non est bonum,
 Qui dicunt impio : Justus es :
 maledicent eis populi, et detestabuntur eos tribus.
 Qui arguunt, laudabuntur :
 et super ipsos veniet benedictio :
 Labia deosculabitur,
 qui recta verba respondet.
 Præpara foris opus tuum,
 et diligenter exerce agrum tuum :
 ut postea ædifices domum tuam.
 Ne sis testis frustra contra proximum tuum,
 nec lactes quemquam labiis tuis.
C Ne dicas : Quomodo fecit mihi, sic faciam ei :
 reddam unicuique secundum opus suum.
 Per agrum hominis pigri transivi,
 et per vineam viri stulti,
 Et ecce totum repleverant urticæ :
 operuerant superficiem ejus spinæ,
 et maceria lapidum destructa erat.
 Quod cum vidissem, posui in corde meo
 et exemplo didici disciplinam.
 Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis,
 pauxillum manus conseres, ut quiescas :
 Et veniet tibi quasi cursor egestas tua,
 et mendicitas quasi vir armatus.

HÆ QUOQUE PARABOLÆ SALOMONIS,

QUAS TRANSTULERUNT VIRI EZECHIE REGIS JUDA¹,

(Cap. XXV.) Gloria Dei est celare verbum,
 et gloria regum investigare sermonem.
D Cælum sursum, et terra deorsum,
 et cor regum inscrutabile.
 Aufer rubiginem de argento,
 et egrediatur vas purissimum.
 Aufer impietatem de vultu regis.
 et firmabitur justitia thronus ejus.
 Ne gloriosus appareas coram rege,
 et in loco magnorum ne steteris.
 Melius est enim ut dicatur tibi : Ascende huc :
 quam ut humiliaris coram principe.
 Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio cito :
 ne postea emendare non possis,

² Plus habent editi, et penes Martianæum mss. aliquo libri *in novissimis spem* ; in Hebræo autem duntaxat est, ויש אהרית, *et erit in extremis*.

³ Male in Canone Memm. positum hic legitur *Diapsalma* post verbum *Juda*. MART.

cum dehonesteris amicum tuum :
 Causam tuam tracta cum amico tuo,
 et secretum extraneo ne reveles :
 Ne forte insultet tibi cum audierit,
 et exprobrare non cesset ¹.
 Mala aurea in lectis argenteis,
 qui loquitur verbum in tempore suo.
 Inauris aurea, et margaritum fulgens,
 qui arguit sapientem, et aurem obedientem.
 Sicut frigus nivis in die messis.
 ita legatus fidelis ei qui misit eum,
 animam ipsius requiescere facit.
 Nubes, et ventus, et pluviae non sequentes :
 vir gloriosus, et promissa non complens.
 Patientia leniatur princeps,
 et lingua mollis confringet duritiam.
 Mel invenisti, comede quod sufficit tibi,
 ne forte satiatus evomas illud.
 Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui,
 ne quando satiatus oderit te.
 Jaculum, et gladius, et sagitta acuta,
 homo qui loquitur contra proximum suum testi-
 monium falsum.
 Dens putridus, et pes lassus,
 qui sperat super infideli in die angustiae,
 et amittit pallium in die frigoris.
 Acetum in nitro,
 qui cantat carmina cordi pessimo ².
 Si esurierit inimicus tuus, ciba illum :
 si sitierit, da ei aquam bibere :
 Prunas enim congregabis super caput ejus,
 et Dominus reddet tibi.
 Ventus aquilo dissipat pluvias,
 et facies tristis linguam detrahentem.
 Melius est sedere in angulo domatis,
 quam cum muliere litigiosa, et in domo com-
 muni.
 Aqua frigida animae sitiendi,
 et nuntius bonus de terra longinqua.
 Fons turbatus pede, et vena corrupta,
 justus cadens coram impio.
 Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum :
 sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a
 gloria.
 Sicut urbs patens et absque murorum ambitu,
 ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spi-
 ritum suum.
 (Cap. XXVI.) Quomodo nix in aestate, et pluviae in
 messe :
 sic indecens est stulto gloria.
 Sicut avis ad alia transvolans ³;
 et passer quo libet vadens :
 sic maledictum frustra prolatum in quempiam
 superveniet.
 Flagellum equo, et chamus asino,
 et virga dorso imprudentium.
 Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam,
 ne efficiaris ei similis.
 Responde stulto juxta stultitiam suam,
 ne sibi sapiens esse videatur.
 Claudus pedibus, et iniquitatem bibens,
 qui mittit verba per nuntium stultum.
 Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias :
 sic indecens est in ore stultorum parabola.
 Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii :
 ita qui tribuit insipienti honorem.
 Quomodo si spina nascatur in manu temulenti :

¹ Hunc alium versiculum sufficiunt Vulgatæ codi-
 ces : *gratia et amicitia liberant : quas tibi serva ne
 exprobrabilis fias : ex solis quidem Septuaginta
 derivatum, sed qui præterea addunt, ἀλλὰ φύλαξον
 τὰς ὁδοὺς σου εὐσυναλλάκτως, sed observa vias tuas
 in amicitia.* Nihil vero ex his sive Hebræus, sive
 Hieronymiani codices ipsi, seu demum Compluten-
 sis editio, habent.

A sic parabola in ore stultorum.
 Judicium determinat causas,
 et qui imponit stulto silentium, iras mitigat.
 Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum,
 sic imprudens, qui iterat stultitiam suam.
 Vidisti hominem sapientem sibi videri ?
 magis illo spem habebit stultus.
 Dicit piger : *Leæna in via :*
 leo in itineribus :
 Sicut ostium vertitur in cardine suo,
 ita piger in lectulo suo.
 Abscondit piger manum sub ascella sua,
 et laborat si ad os suum eam converterit.
 Sapientior sibi piger videtur
 septem viris loquentibus sententias.
 Sicut qui apprehendit auribus canem,
 sic qui transit impatiens, et commiscetur rixæ
 alterius.
 Sicut noxius est qui mittit sagittas, et lanceas in
 mortem :
 ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo :
 et cum fuerit deprehensus, dicit : *Ludens feci.*
 Cum defecerint ligna, exstinguetur ignis ;
 et susurrone subtracto, jurgia conquiescent.
 Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem,
 sic homo iracundus suscitatur rixas.
 Verba susurronis quasi simplicia,
 et ipsa perveniunt ad intima ventris.
 Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile,
 sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.
 Labiis suis intelligitur inimicus,
 cum in corde tractaverit dolos.
 Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei :
 quoniam septem nequitiae sunt in corde illius.
 Qui operit odium fraudulenter,
 revelabitur malitia ejus in concilio,
 Qui fodit foveam, incidet in eam :
 et qui volvit lapidem, revertetur ad eum,
 C Lingua fallax non amat veritatem,
 et os lubricum operatur ruinas.
 (Cap. XXVII.) Ne gloriaris in crastinum,
 ignorans quid superventura pariat dies.
 Laudet te alienus, et non os tuum :
 extraneus, et non labia tua.
 Grave est saxum, et onerosa arena :
 sed ira stulti utroque gravior.
 Ita non habet misericordiam, nec erumpens furor :
 et impetum concitati ferre quis poterit ?
 Melior est manifesta correptio,
 quam amor absconditus.
 Meliora sunt vulnera diligentis,
 quam fraudulenta oscula odientis.
 Anima saturata calcabit favum :
 anima esuriens et amarum pro dulci sumet.
 Sicut avis transmigrans de nido suo,
 sic vir qui derelinquit locum suum,
 Unguento et variis odoribus delectatur cor ;
 et bonis amici consiliis anima dulcoratur.
 D Amicum tuum, et amicum patris tui ne dimiseris :
 et domum fratris tui ne ingrediaris in die affli-
 ctionis tuæ.
 Melior est vicinus juxta.
 quam frater procul.
 Stude sapientiæ, fili mi, et lætifica cor meum ;
 ut possis exprobranti respondere sermonem.
 Astutus videns malum, absconditus est :
 parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

² Iidem Vulgatæ codices addunt, *Sicut linea ve-*
stimento, et vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi,
 quæ in Chaldæo quidem resonant, in Hebraico au-
 tem, et Hieronymianis codicibus, ut et in Complu-
 tensi editione, non sunt.

³ Sunt nonnullæ editiones, ut est Sixti V et
 Complutensis, aliæque, tum loci hujus interpretes,
 qui legunt *ad alta*, pro *ad alia*.

Tolle vestimentum ejus, qui spondit, pro extra-
neo :
et pro alienis, aufer ei pignus.
Qui benedicit proximo suo voce grandi,
de nocte consurgens maledicenti similis erit.
Tecta perstillantia in die frigoris,
et litigiosa mulier comparantur ;
Qui retinet eam, quasi qui ventum teneat,
et oleum dexteræ suæ vocabit,
Ferrum ferro acuitur,
et homo exacuit faciem amici sui.
Qui servat ficum, comedet fructus ejus :
et qui custos est Domini sui, glorificabitur,
Quomodo in aquis resplendent vultus prospicien-
tum, sic corda hominum manifesta sunt pru-
dentibus.
Infernus et perditio non [Al. nunquam] replebun-
tur¹ :
similiter et oculi hominum insatiabiles.
Quomodo probatur in conflatorio argentum,
et in fornace aurum :
sic probatur homo ore laudantis².
Si contuderis stultum in pila
quasi ptisanas, feriente desuper pilo,
non auferetur ab eo stultitia ejus.
Diligenter agnosce vultum pecoris tui,
tuosque greges considera.
Non enim habebis jugiter potestatem :
sed corona tribuetur in generatione, et genera-
tionem.
Aperta sunt prata, et apparuerunt herbæ virentes,
et collecta sunt fena de montibus.
Agni ad vestimentum tuum :
et hædi, ad agri pretium.
Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos,
et ad necessaria domus tuæ,
et ad victum ancillis tuis.
(Cap. XXVIII.) Fugit impius, nemine persequente :
justus autem quasi leo considens, absque terrore C
erit.
Propter peccata terræ multi principes ejus :
et propter hominis sapientiam,
et horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis lon-
gior erit.
Vir pauper calumnians pauperes,
similis est imbri vehementi, in quo paratur fa-
mes.
Qui derelinquunt legem, laudant impium :
qui custodiunt, succenduntur contra eum.
Viri mali non cogitant iudicium :
qui autem requirunt Dominum, animadvertunt
omnia.
Melior est pauper ambulans in simplicitate sua,
quam dives in pravis itineribus.
Qui custodit legem, filius sapiens est :
qui autem pascit comessatores, confundit patrem
suum.
Qui coacervat divitias usuris et fenore,
liberali in pauperes congregat eas.
Qui declinat aurem suam, ne audiat legem,
oratio ejus erit execrabilis.
Qui decipit justos in via mala,
in interitu suo corrueat :
et simplices possibunt bona ejus.
Sapiens sibi videtur dives :
pauper autem prudens scrutabitur eum.
In exultatione justorum multa gloria :
regnantibus impiis ruinæ hominum
Qui abscondit scelera sua, non dirigetur :
qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, mise-

¹ Aliquot mss. codices, *nunquam replentur*,
MART.

² Nedom Hebræus textus et Chaldæus, sed et
Græcus ipse, et Latinus Complutensis editionis, de-
mum et Hieronymiani codices versiculum, ignorant,
quem Vulgata hic interserit : *Cor iniqui inquirit*

ricordiam consequetur.
Beatus homo, qui semper est pavidus ;
qui vero mentis est duræ, corrueat in malum.
Leo rugiens, et ursus esuriens.
princeps impius super populum pauperem.
Dux indigens prudentia, multos opprimet per ca-
lumniam :
qui autem odit avaritiam, longi sunt dies ejus.
Hominem, qui calumniatur animæ sanguinem,
si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet³.
Qui ambulat simpliciter, salvus erit :
qui perversis graditur viis, concidet semel.
Qui operatur terram suam, saturabitur panibus :
qui autem sectatur otium, replebitur eges-
tate.
Vir fidelis multum laudabitur :
qui autem festinat ditari, non erit innocens.
Qui cognoscit in iudicio faciem, non facit bene :
iste et pro buccella panis deserit veritatem.
B Vir qui festinat ditari, et aliis invidet,
ignorat quod egestas superveniet ei,
Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet
apud eum,
magis quam ille, qui per linguæ blandimenta de-
cipit.
Qui subtrahit aliquid a patre suo, et a matre :
et dicit, hoc non est peccatum,
particeps homicidæ est.
Qui se jactat, et dilatatur, jurgia concitat :
qui vero sperat in Domino, sanabitur.
Qui confidit in corde suo, stultus est :
qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.
Qui dat pauperi, non indigebit :
qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.
Cum surrexerint impii, abscondentur homines :
cum illi perierint, multiplicabuntur justi.
(Cap. XXIX.) Viro, qui corripientem dura cervicis
contemnit,
repentinus ei superveniet interitus :
et eum sanitas non sequetur.
In multiplicatione justorum lætabitur vulgus :
cum impii sumpserint principatum, gemet popu-
lus.
Vir qui amat sapientiam, lætificat patrem suum ;
qui autem nutrit scorta, perdet substantiam.
Rex justus eriget terram,
vir avarus destruet eam.
Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur
amico suo,
rete expandit gressibus ejus.
Peccantem virum iniquum involvet laqueus :
et justus laudabit, atque gaudebit.
Novit justus causam pauperum :
impius ignorat scientiam.
Homines pestilentes dissipant civitatem :
sapientes vero avertunt furorem.
Vir sapiens, si cum stulto contenderit,
sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.
Viri sanguinum oderunt simplicem :
justi autem quærent animam ejus.
Totum spiritum suum profert stultus :
sapiens differt, et reservat in posterum.
Princeps, qui libenter audit verba mendacii,
omnes ministros habebit impios.
Pauper et creditor obviaverunt sibi :
utriusque illuminator est Dominus,
Rex qui judicat in veritate pauperes,
thronus ejus in æternum firmabitur.
Virga atque correptio tribuit sapientiam :
puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, con-

mala : cor autem rectum inquirit scientiam.

³ Digaa, quam hic repetamus, trium apud Mar-
tianæum codicum lectio est : *Homini, qui calum-
niatur animæ : sanguinem ejus, si usque ad lacum
fugerit, nemo sustentet.*

fundet matrem suam.
 In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera :
 et justi ruinas eorum videbunt,
 Erudi filium tuum, et refrigerabit te,
 et dabit delicias animæ tuæ.
 Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus :
 qui vero custodit legem, beatus est.
 Servus verbis non potest erudiri :
 quia quod dicis intelligit, et respondere contemnit.
 Vidisti hominem velocem ad loquendum ?
 stultitia magis speranda est quam illius correptio.
 Qui delicate a pueritia nutrit servum suum,
 postea illum sentiet contumacem.
 Vir iracundus provocat rixas :
 et qui ad indignandum facilis est, erit ad peccatum proclivior.
 Superbum sequitur humilitas ;
 et humilem spiritu suscipiet gloria.
 Qui cum fure participat, odit animam suam :
 adjuvantem audit, et non indicat.
 Qui timet hominem, cito corruet :
 qui sperat in Domino, sublevabitur :
 Multi requirunt faciem principis :
 et a Domino iudicium egreditur singulorum.
 Abominantur justi virum impium :
 et abominantur impii eos, qui in recta sunt via¹.

VERBA CONGREGANTIS FILII VOMENTIS,

(Cap. XXX.) Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus,
 et qui Deo secum morante confortatus, ait :
 Stultissimus sum virorum,
 et sapientia hominum non est mecum.
 Non didici sapientiam,
 et novi sanctorum scientiam².
 Quis ascendit in cœlum, atque descendit ?
 quis continuit spiritum in manibus suis ?
 Quis colligavit aquas quasi in vestimento ?
 quis suscitavit omnes terminos terræ ?
 Quod nomen ejus,
 et quod nomen filii ejus, si nosti ?
 Omnis sermo Dei ignitus,
 clypeus est sperantibus in se.
 Ne addas quidquam verbis illius,
 et arguaris, inveniarisque mendax.
 Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar :
 Vanitatem, et verba mendacia longe fac a me.
 Mendicitatem, et divitias ne dederis mihi :
 tribue tantum victui meo necessaria :
 Ne forte satiatus illiciar ad negandum,
 et dicam : Quis est Dominus ?
 et egestate compulsus furer, et perjurem nomen Dei mei.
 Ne accuses servum ad Dominum suum,
 ne forte maledicat tibi, et corruas.
 Generatio, quæ patri suo maledicit,
 et quæ non benedicit matri suæ.
 Generatio, quæ sibi munda videtur,
 et tamen non est lota a sordibus suis.
 Generatio, cujus excelsi sunt oculi,
 et palpebræ ejus in alta surrectæ.

¹ Subjungit Vulg. editio versiculum : *Verbum custodiens filius, extra perditionem erit*, qui tametsi ex LXX duntaxat translatione in Latinos codices importatus est : ii tamen non hic loci habent, sed superiori capite xxiv, post versiculum vicesimum secundum. S. Augustinus libro *de Mendacio* ad Consent. c. 18, plus adhuc videtur legisse : *Verbum excipiens filius ; a perditione longe aberit : excipiens autem excipiet illud sibi, et nihil falsi de ore illius procedet.*

² Ita exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis, nec non universi mss. codices. Editi addunt negati-

A Generatio, quæ pro dentibus gladios habet,
 et commandit in molaribus suis, ut comedat inopes de terra,
 et pauperes ex hominibus.
 Sanguisugæ duæ sunt,
 filiæ dicentes : Affer, affer,
 Tria sunt insaturabilia,
 et quartum, quod nunquam dicit :
 Sufficit,
 Infernus, et os vulvæ,
 et terra qui non satiatur aqua :
 ignis vero nunquam dicit : sufficit.
 Oculum, qui subsannat patrem.
 et qui despicit partum matris suæ :
 Effodiant eum corvi de torrentibus,
 et comedant eum filii aquilæ.
 Tria sunt difficilia mihi,
 et quartum penitus ignoro :
 Viam aquilæ in cœlo,
 B viam colubri super petram,
 viam navis in medio mari,
 et viam viri in adolescentia.
 Talis est et via mulieris adulteræ,
 quæ comedit, et tergens os suum dicit : Non sum operata malum.
 Per tria movetur terra,
 et quartum non potest sustinere :
 Per servum cum regnaverit :
 per stultum cum saturatus fuerit cibo :
 Per odiosam mulierem, cum in matrimonio fuerit assumpta :
 et per ancillam cum hæres fuerit dominæ suæ.
 Quatuor sunt minima terræ,
 et ipsa sunt sapientiora sapientibus.
 Formicæ populus infirmus,
 quæ præparant in messe cibum sibi :
 Lepusculus plebs invalida,
 qui collocat in petra cubile suum :
 C Regem locusta non habet.
 et egreditur universa per turmas suas :
 Stellio manibus nititur,
 et moratur in ædibus regis.
 Tria sunt, quæ bene gradiuntur,
 et quartum, quod incedit feliciter :
 Leo fortissimus bestiarum,
 ad nullius pavebit occursum :
 Gallus succinctus lumbos :
 et aries : nec est rex, qui resistat ei.
 Et qui stultus apparuit postquam elevatus est in sublime :
 si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.
 Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac,
 exprimit butyrum :
 et qui vehementer emungit, elicit sanguinem :
 et provocat iras, producit discordias.

VERBA LAMUELIS REGIS.

D (Cap. XXXI.) Visio, qua erudit eum mater sua,
 Quid, dilecte mi : quid, dilecte uteri mei ;
 quid, dilecte votorum meorum ?
 Ne dederis mulieribus substantiam tuam,
 et vias tuas³ ad delendos reges,

vam particulam, *et non novi*, etc. quæ quidem subintelligenda venit in similibus Hebraicis, ut jam monuimus in adnotationibus nostris ad psalmum ix MART.

³ Locus non uno modo depravatus errore librorum. Canonis exemplaria, nonnullique alii mss. codices hanc retinent vitiosam lectionem : *Et divitias tuas ad delendos reges.* In multis legimus, *Et delicias tuas*, etc. Corbeiensis autem num. 4 optimæ notæ ac perantiquus, fonti Hebraico directe respondet : habet enim prima manu, *Et vias tuas*, etc., quod ita scriptum reperitur in Hebræis voluminibus, ubi

Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum : A
quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas.
Ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum,
et mutent causam filiorum pauperis.
Date siceram mœrentibus,
et vinum his qui amaro sunt animo.
Bibant, et obliviscantur egestatis suæ,
et doloris sui non recordentur amplius.
Aperi os tuum muto,
et causis omnium filiorum qui pertranseunt :
Aperi os tuum, decerne quod justum est,
et judica in opem et pauperem.
[Aleph.] Mulierem fortem quis inveniet ? procul,
et de ultimis finibus pretium ejus.
[Beth.] Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non
indigebit.
[Ghimel.] Reddet ei bonum, et non malum, omnibus
diebus vitæ suæ.
[Daleth.] Quæsit lanam et linum, et operata est
consilio manuum suarum.
[He.] Facta est quasi navis institoris, de longe
portans panem suum.
[Vav.] Et de nocte surrexit, deditque prædam do-
mesticis suis, et cibaria ancillis suis.
[Zain.] Consideravit agrum, et emit eum : de fru-
ctu manuum suarum plantavit vineam.
[Hheth.] Accinxit fortitudine lumbos suos, et robo-
ravit brachium suum.
[Teth.] Gustavit et vidit quia bona est negotiatio

verbum דַּרְכֵיךָ *darkekchecha*, sive *derakeka*, vias tuas
significat. MART. — Ita et Complutensis Latina
editio, et melioris notæ codices Hieronymiani

ejus : non exstinguetur in nocte lucerna illius.
[Iod.] Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus
apprehenderunt fusum.
[Caph.] Manum suam aperuit inopi, et palmas
suas extendit ad pauperem.
[Lamed.] Non timebit domui suæ a frigoribus nivis :
omnes enim domestici ejus vestiti sunt dupli-
cibus.
[Mem.] Stragulatam vestem fecit sibi : byssus et
purpura indumentum ejus.
[Nun.] Nobilis in portis vir ejus, quando sederit
cum senatoribus terræ.
[Samech.] Sindonem fecit, et vendidit, et cingulum
tradidit Chananæo.
[Ain.] Fortitudo et decor indumentum ejus, et ri-
debit in die novissimo.
[Phe.] Os suum aperuit sapientiæ, et lex clemen-
tiæ in lingua ejus.
[Sade.] Considerat semitas domus suæ, et panem
otiosa non comedit.
[Coph.] Surrexerunt filii ejus, et beatissimam præ-
dicaverunt : vir ejus, et laudavit eam.
[Res.] Multæ filiæ congregaverunt divitias ; tu su-
pergressa es universas.
[Sin.] Fallax gratia, et vana est pulchritudo :
mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.
[Thav.] Date ei de fructu manuum suarum : et
laudent eam in portis opera ejus.

juxta Hebræum דַּרְכֵיךָ, vias tuas præferunt : ubi
alii divitias, alii delicias habent.

Explicuit liber Proverbiorum.

INCIPIT

LIBER ECCLESIASTES,

Hebraice dictus

COELETH.

VERBA ECCLESIASTÆ¹ FILII DAVID REGIS JERUSALEM.

(Cap. I.) Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes : C
vanitas vanitatum, et omnia vanitas.
Quid habet amplius homo,
de universo labore suo, quo laborat sub sole ?
Generatio præterit, et generatio advenit.
terra vero in æternum stat.
Oritur sol, et occidit,
et ad locum suum revertitur :
Ibique renascens, gyrat per meridiem,
et flectitur ad aquilonem :
Lustrans universa in circuitu perguit spiritus,
et in circulos suos regreditur,
Omnia flumina intrant in mare,
et mare non redundat :
Ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur,
ut iterum fluant.
Cunctæ res diffaciles :
non potest eas homo explicare sermone.
Non saturatur oculus visu,
nec auris impletur auditu.

Quid est quod fuit ?
ipsum quod futurum est :
Quid est quod factum est ?
ipsum quod faciendum est.
Nihil sub sole novum,
nec valet quisquam dicere : Ecce hoc recens est ;
Jam enim præcessit in sæculis ;
quæ fuerunt ante nos,
Non est priorum memoria :
sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt,
erit recordatio apud eos,
qui futuri sunt in novissimo.

EGO ECCLESIASTES

fui rex Israel in Jerusalem.
Et proposui in animo meo quærere
et investigare sapienter
de omnibus quæ fiunt sub sole.
Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis ho-
minum,

¹ In cunctis mss. codicibus exscriptores posuerunt. *Verba Ecclesiastes*, etc. quasi *Ecclesiastes* nomen
esset inflexibile aut Hebræum. MART.